

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

ปัจจุบันสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สืบเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสังคมข่าวสาร เกิดความเจริญทางวัตถุโดยเฉพาะเครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต อีกทั้งจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ภาวะทางเศรษฐกิจที่มีค่าครองชีพสูงขึ้น รวมถึงความสับสนทางการเมือง ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสภาพการดำเนินชีวิตของคนไทย ซึ่งแต่เดิมเคยมีวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีน้ำใจไมตรีเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกัน บัดนี้ได้แปรเปลี่ยนไปตามท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลงของวิทยาการทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรมที่หลั่งไหลเข้ามาตามกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งได้ก่อให้เกิดอิทธิพลครอบงำความคิดและวิถีชีวิตของคนเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะคลื่นวัฒนธรรมใหม่ที่ทับถมมากับสื่อสารสนเทศและสื่อบันเทิงต่าง ๆ ได้เข้ามาลบล้างเอกลักษณ์และวิถีชีวิตที่มีคุณค่าอันมีลักษณะพึ่งพาอาศัย สงเคราะห์ซึ่งกันและกันมาตั้งแต่ดั้งเดิมของสังคมไทย ทำให้มีวัฒนธรรมต่างคนต่างอยู่มากขึ้น มีวิถีชีวิตที่เป็นอิสระในด้านต่าง ๆ มากขึ้น ใช้ชีวิตสนุกสนานตามสถานเริงรมย์ ศูนย์การค้า มีวัฒนธรรมบริโภคนิยมใช้จ่ายฟุ่มเฟือย และสนใจพัฒนาตนเองเพื่อแสวงหาโอกาสและทางเลือกที่ดีที่สุดให้แก่ตนเอง เพื่อความมั่นคงโดยไม่คำนึงถึงสิ่งใด

คนในสังคมเมืองมีสภาพชีวิตที่สับสนวุ่นวาย อยู่กันอย่างแออัด ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทางวัฒนธรรม ค่านิยม สุขภาพกายสุขภาพจิต เห็นแก่ตัว เอารอดเอาเปรียบ ฉกฉวยโอกาสโดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น ขาดความรับผิดชอบ ขาดhiriโอตตปปะ ศีลธรรมอันดีงามหมดไป สังคมจึงขาดความสงบสุข เกิดปัญหามากมาย เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาแหล่งอบายมุข ปัญหาการศึกษา หรือแม้แต่ปัญหาเยาวชนที่นับวันจะทวีความรุนแรง จึงก่อให้เกิดปัญหาสังคมที่ไม่มีวันสิ้นสุดตามมา

ในสภาพความเป็นจริงของสังคมที่ปรากฏเช่นนี้ ควรจะต้องได้รับการเยียวยารักษาให้ทันทั่วถึง เพราะสภาพจิตใจของคนถูกคุกคามด้วยความเจริญก้าวหน้าทางนวัตกรรมเทคโนโลยีสมัยใหม่มากเกินไป จึงตกเป็นทาสของค่านิยมทางด้านวัตถุมากขึ้นเป็นลำดับ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นหน้าที่ของทางการศึกษาโดยตรงที่จะทำการหล่อหลอมสมาชิกของสังคมให้เติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ดังเช่น พระธรรมปิฎก (2539 : 35) ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า การจัดการศึกษาของไทยเป็นการเตรียมคนรุ่นใหม่ให้พร้อมที่จะอยู่ในสังคม และช่วยพัฒนาสังคมไทย ดังนั้นการจัดการศึกษาในสภาพสังคมโลกปัจจุบัน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างประชากรของประเทศให้เป็นผู้มี

ความสามารถและเป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม โดยอาศัยบุคลากรทางการศึกษาซึ่งนั่นก็คือครู อาจารย์ที่ทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนนั่นเอง ครูอาจารย์ในฐานะผู้มีหน้าที่ต้องนำพาสังคมให้ก้าวไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างมั่นคง มีเอกลักษณ์ มีจริยธรรม เข้มแข็งและมีศักดิ์ศรี

อาชีพครูโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทย ถือว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติ เป็นผู้ให้วิทยากรเป็นวิทยาทาน เพื่อความเจริญของบุคคลและสังคม ในความสำนึกของศิษย์ ครูเป็นบุคคลซึ่งควรแก่การยกย่อง เคารพบูชา ในความรู้สึกรักของคนทั่วไป ครูเป็นแม่พิมพ์ของชาติ ค่านิยมเช่นนี้มีอยู่ในหมู่คนไทยมาช้านาน เมื่อเป็นเช่นนี้ อาชีพครูจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูง ครูในฐานะที่เป็นบุคลากรหลักของอาชีพ จึงมีฐานะเป็นสมาชิกของวิชาชีพชั้นสูงที่มีบทบาทสำคัญต่อสมาชิกของวิชาชีพ ต่อนักเรียนและต่อสังคมเป็นอันมาก อาชีพของครูจึงนับได้ว่าเป็นอาชีพหนึ่งที่มีความหมายและมีส่วนในการพัฒนาประเทศด้วยเช่นกัน บุคคลที่ประกอบอาชีพครูจึงเป็นบุคคลที่ควรจะต้องอุทิศทั้งแรงกายและแรงใจ เพื่อทำอาชีพครูให้เป็นอาชีพที่มีการพัฒนาอยู่เสมอเป็นอาชีพที่บุคคลอื่นเชื่อถือไว้วางใจและยกย่องนับถือในทุก ๆ โอกาสที่กล่าวถึงครู

ครูที่แท้จริงจะต้องมีใจรักในวิชาชีพครู ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ยึดมั่นในจรรยาของความเป็นครู ที่คืออยู่เสมอกล่าวคือ ยึดมั่นอยู่ในปรัชญาของความเป็นครู ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงผู้สอนเท่านั้น แต่เป็นผู้ที่ต้องยกระดับวิญญานของศิษย์ให้สูงขึ้น โดยมีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้มีในจิตใจเด็ก รวมถึงการเป็นกัลยาณมิตรที่ดี ซึ่งก็แสดงให้เห็นว่าครูที่ดีนั้นจะต้องมีความพร้อมด้วยศีลธรรมและมโนธรรมอยู่ตลอดเวลา ครูจึงควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติให้นักเรียนดูเป็นตัวอย่าง ในความเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์นั่นเองทำให้ครูแสดงออกต่อศิษย์อย่างผู้อภิบาล ทำหน้าที่ปกป้องปกป้องรักษา อภิบาลด้วยความรักใคร่อุปการะ แนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์และพร้อมที่จะร่วมทุกข์ร่วมสุขกับศิษย์ของตน(ระแบบ จิตตญาณ. 2545 : 3) และจะต้องประพฤติตนเป็นครูของเขาอย่างเต็มตัวทั้งในและนอกเวลาเรียน อยากให้นักเรียนได้รับความรู้ความเข้าใจจริงๆ ไม่ใช่สักแต่ว่าสอนพอให้เสร็จไปคราวหนึ่งเท่านั้น ขณะเดียวกันเมื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์แล้วต้องทำหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ในฐานะที่เป็นสมาชิกหนึ่งของสังคม เพื่อความเจริญมั่นคงของตนเอง โดยยึดหลักพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ

ในพุทธศาสนามีหลักปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความเจริญมั่นคงให้กับชีวิตตัวเอง ดังนี้

1. **แนวป้องกัน** เป็นแนวทางการปฏิบัติที่อาศัยหลักจริยธรรม โดยเริ่มต้นที่ตัวบุคคลคือครู อาจารย์ต้องอบรมสั่งสอนให้รู้จักความดีความชั่ว ประโยชน์และความเดือดร้อน โดยการชี้แนะและปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างให้เห็น เช่น ศีล 5 ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับมนุษย์ที่ทำให้เกิดความสงบสุข ตำรวมทางพฤติกรรม ทำให้อายุ ว่าง และใจมีระเบียบวินัย เป็นการป้องกันสิ่งที่จะทำให้เกิดความไร้ระเบียบในชีวิต แนวการปฏิบัติเพื่อป้องกันในพุทธศาสนา มุ่งเน้นการฝึกอบรมตนให้เกิดความรับผิดชอบ (self discipline) ดังพุทธพจน์ว่า อุตตทานญเญ ปิย ชลญญา รุกเขยฺย นํ สุรกุจฺฉิ ถ้ารู้ว่าตนเป็น

ที่รัก ก็ควรดูแลรักษาตนให้ดี (ขุ.ธ. 25/22/25) นัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้ที่รับผิดชอบต่อภาระของ ตนได้ ก็สามรถจะเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้เช่นกัน

2. **แนวแก้ไข** แนวทางปฏิบัติที่อาศัยหลักจริยธรรม เป็นการแก้ไขปัญหาคด้วยตัวของมนุษย์ เอง โดยพิจารณาหาสาเหตุ มุ่งเน้นให้มนุษย์มองปัญหาจากตนเอง และแก้ไขปัญหาคด้วยการลงมือ ปฏิบัติด้วยความเพียรพยายามตามเหตุผล โดยอาศัยวิธีการจากความเป็นจริง ตามหลักอริยสัง คือ ทุกข์ รู้ปัญหา สมุทัย รู้สาเหตุของปัญหา นิโรธ รู้ภาวะสิ้นปัญหา มรรค รู้วิธีการแก้ปัญหาค (สง. มหา. 19/1709/432)

ครูจะร่วมสร้างความผาสุกให้กับสังคมได้มากเพียงไร ขึ้นอยู่กับสภาพความรับผิดชอบต่อบทบาทหรือหน้าที่ของแต่ละคน ในขณะที่เดียวกันการละเลยต่อหน้าที่ของตนทำให้สังคมอยู่ในฐานะ อันไม่ชอบธรรม และสร้างปัญหาให้กับสังคมที่เกี่ยวข้อง ศาสนาแม้ว่าจะมีความสำคัญในการ ประคับประคองและนำพาสังคมให้มีระเบียบ คนในสังคมมีความสุขสงบ แต่ปัญหาคคือว่ามนุษย์ สามารถจะนำเอาศาสนาไปเป็นครรลองชีวิตได้อย่างไร โดยเฉพาะครูซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่หลักในการ อบรมสั่งสอนกุลบุตรกุลธิดาคให้เติบโตไปพร้อม ๆ กับการเป็นคนดีของสังคมต่อจากสถาบัน ครอบครัว

จากประเด็นดังกล่าว ทำให้เห็นว่าครูมีความสำคัญต่อความมั่นคงของทุกสังคม เพราะเป็น มาตรการทำให้ความประพฤติของทุกคนอยู่ภายใต้มนโสนานึกของตนเอง โดยเฉพาะครูผู้ที่เป็นหลัก ในการสร้างสรรค์สังคม พร้อมทั้งเป็นตัวจักรในการสร้างปัญหาคให้สังคมได้ในบางคราว ดังนั้นผู้วิจัย จึงมีความประสงค์จะศึกษาวิจัยเชิงวิเคราะห์บทบาทหรือหน้าที่ของครูอาจารย์ ตามแนว พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเด็นเกี่ยวกับบทบาทหรือหน้าที่ของ ครูอาจารย์ แนวทางในการปลูกฝังจริยธรรมให้แกศิษย์ ตลอดจนการประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อ แก้ปัญหาคการศึกษาตามแนวพุทธศาสนาในสังคมไทย เพื่อให้เข้าใจบทบาทหรือหน้าที่ของครูตามแนว พุทธศาสนาอย่างแท้จริง ให้รู้เท่าทันและรู้จักการวางท่าทีต่อกระแสวัตถุนิยม สามารถปฏิบัติตน ถูกต้องตามแนวทางอันก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและสังคม รวมถึงการเป็นแบบอย่างที่ดีที่ ควรเอาเป็นเยี่ยงอย่าง

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทหรือหน้าที่ของครู อาจารย์ ตามแนวพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการปลูกฝังจริยธรรมให้แกศิษย์ตามแนวพุทธศาสนา
3. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อแก้ปัญหาคการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา

ขอบเขตของโครงการวิจัย

ด้านเนื้อหา

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก
2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสส ตลอดจนหนังสืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

วิธีการดำเนินการวิจัย และสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเน้นวิจัยทางเอกสารเป็นหลัก (Documentary Research) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary sources) คือ พระไตรปิฎก
2. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากชั้นทุติยภูมิ (Secondary sources) เช่น อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส ตลอดจนหนังสืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้
3. ศึกษาข้อมูลทั้งหมดที่ได้แล้วทำการวิเคราะห์ ตีความ แปลความแล้วรวบรวมเรียบเรียงนำเสนอผลงานการวิจัย
4. สถานที่เก็บข้อมูล
หอสมุดแห่งชาติ / หอสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย / หอสมุดมหาวิทยาลัยมหิดล / หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร / หอสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หอสมุดมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ศาลายา
5. ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล
ศึกษาข้อมูลทั้งหมดที่ได้แล้วทำการวิเคราะห์ ตีความ แปลความแล้วรวบรวมเรียบเรียงนำเสนอผลงานการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ครู หมายถึง ครูอาจารย์ที่มีหน้าที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ อบรมบ่มนิสัย ซึ่งแนะแนวทางที่ถูกที่ควร วางตัวอยู่ในกรอบของศีลธรรม พร้อมกับปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีให้ลูกศิษย์ได้ประพฤติปฏิบัติตาม

บทบาท หมายถึง หน้าที่ที่ครูอาจารย์ต้องรับผิดชอบหรือต้องปฏิบัติ

พระพุทธศาสนา หมายถึง พระพุทธศาสนาเถรวาท

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. มีความรู้ความเข้าใจบทบาทหรือหน้าที่ของครูอาจารย์ตามแนวทางพุทธศาสนาในสังคมไทย
2. มีความรู้ความเข้าใจในแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่ศิษย์ตามแนวทางพุทธศาสนา
3. มีความรู้ความเข้าใจเรื่องบทบาทหรือหน้าที่ครูอาจารย์และสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อแก้ปัญหาการศึกษาตามแนวพุทธศาสนาในสังคมไทย
4. เป็นแนวทางในการศึกษาบทบาทหรือหน้าที่ของครูอาจารย์ตามแนวทางพุทธศาสนาแก่ผู้สนใจจะศึกษาค้นคว้าต่อไป